

Voorgeschiedenis

Noord

BUITENGEBIED

Wichelroedelopers, heldervoelenden en andere sensibele naturen hadden de ramp achteraf misschien wel kunnen zien aankomen. De uithoek boven het IJ had immers een onheilspellende voorgeschiedenis. Vanaf 1393 behoorde het kleine, ruige schiereiland Volewijck tot het grondgebied van de stad Amsterdam. Die richtte in deze desolate omgeving een galgenveld in, met twee galgenputten, enkele staken voor afgehouden hoofden en een paar karrenwielen op palen voor geradbraakte lichamen. Misdadigers die in de stad, op de zuidelijke oever van het IJ, in het openbaar geëxecuteerd waren, werden hier als afschrikwekkend voorbeeld tentoongesteld. Zo werden de gehangenen er opnieuw opgeknoopt boven een galgenput, waar ze ‘ter grauwelijk exempel’ van de stedelingen op de zuidoever en van de scheepslui die op Amsterdam aanzeilden bleven hangen tot touw of nek het begaf en het halfvergane lijk de diepte in verdween: in Amsterdam viel met de wet niet te spotten.

Na de komst van de Fransen raakte het galgenveld in 1795 in onbruik en voor korte tijd keerde een betrekkelijke vreedzaamheid over het landschap van Volewijck terug. Tot in 1819. Toen werd met een leger van enkele duizenden arbeiders begonnen met de aanleg van het ‘Groot Noord-Hollandsch Kanaal’. Dit kanaal, van het IJ naar de haven van Den Helder, zou het gebied voorgoed gaan doorsnijden. Het kwam in 1824 gereed. In de verdere loop van de negentiende eeuw werd Volewijck door landaanwinning aanzienlijk vergroot: aan de westkant met de Buiksloterham en aan de oostkant met de Nieuwendammerham. Zo ontstond ruwweg de vorm van het huidige Amsterdam-Noord.

Vanaf het einde van de negentiende eeuw werd Amsterdam-Noord gebruikt voor de vestiging van industrieën, waaronder chemische en petrochemische bedrijven (Ketjen, de Dordtsche Petroleum Maatschappij en de Koninklijke/Shell), werven voor scheepsbouw en reparatie (ADM, Verschure, NSM en NDM) en allerlei andere zware industrie. Voor de arbeiders in deze bedrijven werden er vervolgens woonwijken aangelegd. In 1914 werd aan de oostzijde van het Noord-Hollands Kanaal begonnen met de bouw van de Vogelbuurt en vanaf 1921 verrees aan de westzijde de Van der Pekbuurt. Door de annexatie van omliggende gebieden en de aanleg van tuindorpen nam Amsterdam-Noord nadien verder in omvang toe.

Maar een geïntegreerd onderdeel van de stad Amsterdam is Noord nooit geworden. Dat kwam enerzijds doordat dit stadsdeel door Amsterdam feitelijk als een minderwaardige uithoek werd beschouwd: een soort Siberië, ver weg en uit het zicht en daardoor geschikt om er zware, vervuilende industrie naar af te schuiven, terwijl de voorzieningen voor de lokale bevolking er tot een minimum beperkt werden gehouden. Anderzijds, en in nog sterkere mate, lag het aan de aanwezigheid van het IJ. Dit brede vaarwater hield beide delen van Amsterdam niet alleen fysiek gescheiden, maar vormde meer nog een psychologische barrière, in ieder geval vanuit ‘de stad’ gezien. Om naar Noord te gaan moest je helemaal overvaren, naar een buitengebied waar een fatsoenlijk stadsbewoner eigenlijk niets te zoeken had. Dat karakter van buitengebied heeft Amsterdam-Noord altijd behouden.